

Innlegg i Rana Blad den 23.10.2007 skrevet av professor i historie professor Knut Kjeldstadli

Viktig historie om Mo i Rana

Nå foreligger historien om det moderne Mo, fra gruvetida gjennom Jernverkets tid fram til dagens sammensatte bysamfunn. Forfatter er historikeren Hilde Gunn Slottemo.

Å skrive en slik byhistorie, en allmenn lokalhistorie, kan sammenliknes med det matematikerne kaller å finne fram til "sirkelens kvadratur". En skal oppfylle flere innbyrdes motstridende hensyn, ta hensyn til rimelige funksjoner en slik historie skal ha, men som trekker i ulike lei. Så langt det er råd, har Slottemo nærmet seg det umulige.

En skal for det første vise de store, lange linjene, skape en "arkitektur" i historien. Det har lykket ved en god periodeinndeling, tida før gruveindustrien, framveksten av industrisamfunnet, okkupasjonstida, jernindustriens tid og til slutt den nye sammensatte virkeligheten i en globalisert verden. Det inviterer også til å tenke på hva som er stabilt – og hva som har endret seg. For eksempel: Sosial makt fra noen over andre har det vært hele tida på stedet. Men hva var forskjellene i måten å utøve makt over lokalsamfunnet på hos grosserer og grunneier Meyer, med Jernverket og så staten i omstillingsfasen?

Videre skal en byhistorie stille vitenskapelige spørsmål, drøfte ulike årsaker. Det er også gjort. Som døme vil jeg nevne en fin diskusjon om modernisering og industrialisering gjorde folk mer kirkefremmede, eller om religionen tvert imot ga en trygghet i slike omveltninger.

Et tredje anliggende må være å fortelle, også ved å berette historier som er artige og som samtidig sier noe mer om allment om tida, om historien. Og her er mange slike morsomme enkeltheter. I betalingen for en jordmor inngikk i sin tid at hun skulle ha gratis damesal – en forløper for dagens bilgodtgjøring. Her fortelles om avholdsforeningen med det megetsigende navnet "Karakterens prøve". Og om motstykket – mineralvannfabrikant og brennevinselger (mer kombinasjonen!) Annæus Myklevand, som samtidig var streiketaler og lokalavisredaktør. Her nevnes at til og med bridgeklubben ble forbudt under krigen; det var å drive med jøssingstreker.

Endelig skal dette være ei oppslagsbok, der en kan finne de nøyaktige opplysningene. Dette er gjort ved omfattende saks- og personregistre og vedlegg.

I emnetilfanget er dette ei breitt oppslått bok. Den spenner fra Sverre Pedersens storfelte nyklassiske byplan fra 1923 til kontakten med russerfanger og klesvask i rød røyk. Slottemo oppfyller det programmet hun stiller opp i innledningen. Her er det mye om det sosiale livet; konflikter er ikke stukket under en stol, og kvinner har fått sin rettmessige plass – fra Svarta Bjørn til sanitetssøstre som på fritida plukket bær til pasientene, koner gifte med skiftarbeidere, kvinner i

lompen på Koksverket og den nye tidas bibliotekarer. Tematisk sakner en ikke mye, sjøl om jeg gjerne skulle ha sett Mo noe mer fra innvandrenes side. Hvor forskjellig er det i dag og for svensken rundt 1900? De er omtalt, men kanskje litt med ”flyktningkonsulentens blikk”.

Boka bidrar med nye lokale innsikter til allmenn norsk historie. Konflikten mellom arbeidere og bønder på industristedene er kjent; Slottemo peker på at også fiskere kunne råke usams med slusken og industriarbeiderne. Og hun viser det sammensatte grunnlaget for Arbeiderpartiets sterke stilling, fra takknemligheten for forbedrete liv til kontroll gjennom overvåking.

For her er også kontroversielt stoff. Men jeg synes boka utmerker seg ved en *fair* behandling av alle deltakerne, at hun gir oss de ulike gruppenes perspektiv, med avveide, modne bedømminger. Det gjelder overvåkingen. Det gjelder historien om arbeidsplasser og miljø. Og sjøl om bokas sympati ligger hos dem som er nede i samfunnet, så gir hun oss også Hans Meyer og familien i full bredde, som kapitalist og som en vidtfavnende kulturpersonlighet.

Stilen er klar, grei, saklig og ujàlete, uten kruseduller. Forfatteren har villet kommunisere, fordi hun har noe å si. Hun har nesten en gammelnorsk skalds glede over bokstavrim i mellomtitlene (”Splitting, samling og samarbeid”, ”Rotløs i Rana” osv). Og hver bolk åpner med litterære sitater og med en fortelling om en faktisk person som gir inngang til perioden. Det er ikke så mye som mangler. Kanskje noen flere eldre kart hadde mint om hvor raskt området er blitt endret, og noen mer påpekende bildetekster kunne ha gjort enda mer ut av illustrasjonene.

Forfatteren og Historielaget, som har trukket det økonomiske og administrative lasset, skal ha vel fortjente gratulasjoner.